

RESETTING CITIES

**GROEIENDE CONCURRENTIEKRACHT IN HET PERSPECTIEF VAN
VERNIEUWING EN LEEFBAARHEID**

POSITION PAPER G4 AGENDA STAD
MEI 2015

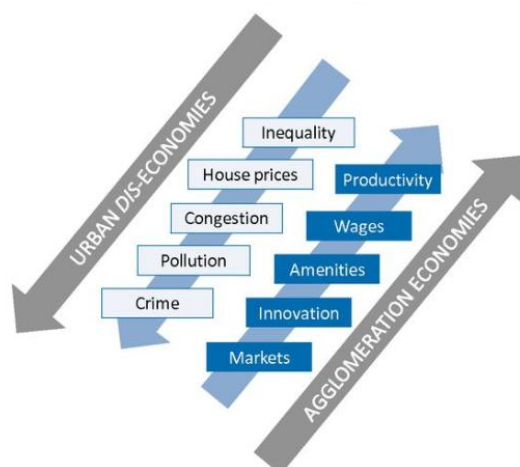

Inleiding

Het Rijk zet met Agenda Stad de spotlight op de steden. En terecht. De stad is de plek waar maatschappelijke uitdagingen zich voordoen, waar interactie plaatsvindt en waar kansen liggen om nieuwe oplossingen te vinden. Waar concurrentiekracht en leefbaarheid steeds meer bij elkaar komen.

Dit document positioneert de inzet van de G4. De 4 grote steden groeien en investeren, ook de komende decennia, en zijn de brandpunten van fundamentele economische en sociale veranderingen. De G4 draagt graag bij aan Agenda Stad, niet eenmalig, maar in een continu proces. Niet enkel voor onszelf, maar als verantwoordelijkheid naar het hele land.

Hoewel de concurrentiekracht leidend is, vraagt dat als we het goed willen doen, meer dan enkel oog voor economie. De bewoners en ondernemers in grote steden kunnen optimaal profiteren van agglomeratievoordelen, maar kunnen er ook de nadelen van ondervinden. Geheel in lijn met de OECD (zie onderstaande figuur) zien we negatieve en positieve effecten van agglomeraties. Hoewel productiviteit, lonen, kwaliteit van voorzieningen over het algemeen toenemen met de omvang van steden, geldt dat vaak ook voor vervuiling, huizenprijzen, congestie, ongelijkheid en criminaliteit. Samenspel van stedelijk en Rijksbeleid is nodig om de positieve effecten te optimaliseren en de negatieve te minimaliseren.

Source: OECD (forthcoming), OECD Regional Outlook 2014: Regions and Cities – Where Policies and People Meet, OECD Publishing, Paris.

In alle steden is voorwerk gedaan, zijn de stedelijke uitdagingen in kaart gebracht, gedeeld en onderbouwd, zijn de agenda's van (triple-helix) partners langs elkaar gelegd, zijn iconen benoemd en longlists opgesteld van initiatieven, projecten, trajecten die in samenspel met het Rijk kunnen worden opgepakt. Dat voorwerk en de analyse van de agglomeratie-effecten leiden tot een kansen agenda langs drie ambities. We streven naar:

1. Lerende en innovatieve steden
2. (Compacte) groene en gezonde steden
3. Veilige en inclusieve steden

Daarbij zoeken we nadrukkelijk naar complementariteit: waar kunnen de steden elkaar aanvullen? Hoe kunnen we als het ware gezamenlijk een grotere, betere stad worden? Dat zit hem in accenten: Den Haag legt het accent op Recht, Vrede en Veiligheid,

Rotterdam op de transitie naar een slimme industrie stad, Utrecht op Gezonde Verstedelijking en Amsterdam op internationale kennis en innovatie.

Onderliggend hanteren we enkele leidende uitgangspunten, die ook voor deze notitie relevant zijn:

- De opgaven waar steden voor staan zijn veelal intersectoraal, zo ook de oplossingen
- De schijnbare tegenstelling tussen concurrentiekracht en leefbaarheid wordt steeds kleiner. Maatschappelijke uitdagingen zijn niet zelden economische kansen. We moeten echter constateren, dat het stelsel dat we met zijn allen hebben ingericht die tegenstelling vaak eerder bevestigt dan verbindt.
- Voor het oplossend vermogen zal een uiterste krachtsinspanning van alle partners gevraagd worden, niet enkel van overheden, maar ook van kennisinstellingen, maatschappelijke partijen en bedrijfsleven.
- In de grote steden (en omliggende regio's) vinden die partijen elkaar vanzelfsprekender dan elders
- Agglomeratievoordelen ontstaan niet enkel binnen steden, maar vaak ook tussen steden
- Steden vullen elkaar aan, versterken elkaar i.p.v. te concurreren. De grote steden vinden steeds vanzelfsprekender een profiel waarbij ze elkaar aanvullen. Ook vanuit het besef dat dat noodzakelijk is vanuit internationaal perspectief.

De steden zien het proces rondom Agenda Stad als een zoektocht in de transitie naar nieuwe maatschappelijke en economische modellen en inrichting, maar ook naar een nieuwe werkwijze. Onderling, met partners en met het Rijk. Daarbij moeten we niet bang zijn tegen grenzen van zowel onze eigen organisaties als die van anderen aan te lopen en belemmeringen daarin te benoemen.

Met deze paper vragen we vanuit de G4 support van het Rijk:

- Op deze werkwijze van een netwerkbenadering met het Rijk als een van de partners. Dat vraagt een continu gesprek over opgaven van de stad, matching met prioriteiten Rijk en synchroniseren (investerings)agenda's;
- Op een Rijksbrede visie en een Rijksbreed handelingsperspectief. De economische groei-agenda, de leven lang leren agenda, de infrastructuuragenda, de innovatie-agenda, de arbeidsmarktagenda, de nieuwe mobiliteitsinitiatieven etc.; ze moeten vanuit een gedeeld beeld ingezet worden.
- Op hernieuwing van het instrumentarium. We vragen niet om een Grote Steden Beleid, ISV of Pieken in de Delta. We vragen wel herijking van middelen en regionaal maatwerk. Gebiedsarrangementen, regionale fondsen, support op gelegenhedsallianties, i.p.v. langs top-down structuren.
- Op de filosofie van Backing Challengers. We moeten de economie van de toekomst helpen om ook voor de toekomst welvaart veilig te stellen. Dat is niet altijd de economie van vandaag. Dat doet soms pijn bij gevestigde partijen en instituten. Die moeten we zoveel mogelijk helpen om de transitie mee te maken. Maar vanuit de filosofie van toekomstbestendigheid in een wereld waar leefbaarheid en concurrentiekracht hand in hand gaan, niet vanuit protectionisme. Experimenteren is de nieuwe constante.

Vernieuwend samenwerken

City deals over de generieke maatregelen kunnen naar onze mening alleen succesvol zijn als we de samenwerking tussen rijk en steden / stedelijke regio's op een vernieuwende manier vormgeven waarin ieder zijn eigen rol en verantwoordelijkheid heeft om zaken vanuit een gedeelde visie verder te brengen. Het moet niet 'vraag-aanbod'-samenwerking zijn, maar een gezamenlijke zoektocht naar oplossingen voor complexe opgaven.

En het is ook nodig om deze citydeals op een vernieuwende, op samenwerking en op verbinding gerichte manier op te pakken. Veranderende tijden vragen namelijk om nieuwe manieren van samenwerken. Ook voor de overheid geldt dat oude en vertrouwde modellen niet langer de antwoorden bieden voor de maatschappelijke opgaven. De samenwerking in de uitvoering van de citydeals moet daarom 'lean' en 'licht' zijn en niet teveel geïnstitutionaliseerd verlopen. Dat gaat ten koste van slagkracht en wendbaarheid. Daarnaast kan de deal alleen maar slagen wanneer er ook draagvlak is bij het bedrijfsleven en de maatschappelijke partners (triple-helix). Die willen vaak vooruit en daar zit samenwerkingsenergie.

Uiteraard gaan we daarbij tegen belemmeringen aanlopen in de City deals die we maken. We moeten daarom met elkaar afspraken maken hoe we die belemmeringen gaan opruimen. Daarbij moeten we met elkaar de moed hebben om buiten de gebaande paden te treden.

De grote steden brengen in ieder geval een aantal samenwerkingsambities mee aan tafel die zich richten op het:

- Leren van zichzelf (de stad) van elkaar en van andere steden (binnen en buiten Nederland)
- Helpen vanuit brede verantwoordelijkheid. Dat de grote steden economisch krachtig zijn brengt een verantwoordelijkheid mee die breder is dan die van stedelijke regio's rondom G4. We willen onze verantwoordelijkheid nemen voor een krachtiger NL. Door proeftuin te zijn, als gezamenlijke 'launching customer' op te treden van diensten en producten die in NL ontwikkeld worden, door onze kennis uit te wisselen en eigen stedelijke opgaven te benutten voor vernieuwing die ook elders effect sorteren.
- Zien kansen en (willen) realiseren door nieuwe verbindingen, nieuwe governance-arrangementen, nieuwe regionale en bovenregionale allianties.

Steden – NL – Europa: Urban Agenda

De Europese Commissie werkt samen met nationale, decentrale en regionale overheden aan de Europese Urban Agenda. De doelstellingen in onder andere de Europa2020 strategie kunnen niet behaald worden zonder actieve betrokkenheid van steden en stedelijke gebieden. De werkwijze die zich met Agenda Stad in Nederland ontwikkelt, is er ook een om tot beter beredeneerde keuzes te komen voor de invulling van de Urban Agenda. Voor de daadwerkelijke keuze van wat nodig is, moet beter worden aangesloten op de uitdagingen waar de steden voor staan. Dit betekent dat we met multi-level-governance verder gaan dan wie gaat waarover, maar dat we op verschillende niveaus samen gaan werken rond een concrete opgave. Het gaat dan ook niet zozeer om een nieuw beleidsterrein (Urban policy) maar om een kader waarbinnen bestaande relevante wet- en regelgeving beter wordt afgestemd op de stedelijke dynamiek waarop deze ingrijpt en dat de steden beter betrokken zijn bij de voorbereidingen van nieuwe beleidskaders en wetgeving die op de stedelijke ontwikkeling ingrijpen. Het Nederlands voorzitterschap biedt zo de kans om deze nieuwe werkwijze ook in een Europese context te plaatsen.

Ambitie Agenda Stad: Nederlandse steden in de wereldtop

Er is toenemende aandacht voor de positie van de stad en de ontwikkeling van stedelijke regio's, zowel bij de politiek, openbaar bestuur, wetenschap als het bedrijfsleven. Deze aandacht voor de stad komt niet uit de lucht vallen. Urbanisatie is een niet te stoppen globale ontwikkeling: volgens de VN zal in 2050 zo'n 70 procent van de wereldbevolking in stedelijke regio's wonen. Uitdagingen voor stedelijke regio's zijn enorm: woningbouw, scholing, werkgelegenheid, mobiliteit, gezondheidszorg, vrije tijdsbesteding, watervoorziening. Dit zijn de grand challenges, zoals die ook door Europa gedefinieerd worden en die radicale transformaties vereisen op al deze thema's: transformaties die leiden tot goedkopere, effectievere, efficiëntere, voor iedereen toegankelijke, transparante en wereldwijd verbonden systemen die tegelijkertijd een menselijke / leefbare maat behouden. Krachtige steden en stedelijke regio's zijn noodzakelijk om deze transformaties aan te kunnen: krachtig op economisch gebied en krachtig op sociaal-maatschappelijk gebied. Dat vraagt gerichte inzet op de kracht van steden.

De noodzaak hiertoe wordt ruimschoots onderbouwd. In de afgelopen jaren wezen tal van studies (o.a. van het PBL, de WRR, RLI, OECD) op de 'Toekomst van de Stad' (titel RLI-advies) of The Triumph of the City (Glaeser) in de kennissamenleving van vandaag. Kern hiervan is dat steden de ankerpunten zijn van de mondiale economie, als (1) plekken waar stromen van mensen, goederen en informatie samenkomen, (2) waar mensen elkaar ontmoeten, kortom: als knooppunten van economische, sociale, culturele en bestuurlijke interactie en van daaruit zo verdienvermogen of hogere productiviteit realiseren/waarde toevoegen. En de economische kracht van steden wordt groter naarmate de dichtheid en de (mogelijkheden tot) interacties groter zijn. De steden zijn daarmee ook de belangrijkste economische motoren van het land en de nationale economie: als het met de steden goed gaat, gaat het goed met het land. En verwacht mag worden dat deze relatie met het kennisintensiever worden van onze samenleving en de verdere vernetwerking van de maatschappij alleen maar sterker zal worden.

De Agenda Stad heeft als belangrijkste doelstelling: het meedoen van Nederlandse steden in de wereldtop, zowel wat betreft concurrentiekracht als leefbaarheid. Het rijk is op zoek naar een nieuwe rol. Veel wet- en regelgeving wordt bepaald in Europees verband, maar de economische en sociale dynamiek bevindt zich meer en meer op het niveau van de stad en de stedelijke regio. De vraag is hoe Rijk en steden gezamenlijk de ontwikkeling van Nederlandse steden en het stedelijk netwerk verder kan brengen, bijvoorbeeld door meer maatwerk mogelijk te maken in wet- en regelgeving of governance-structuren met verschillende partners.

Waarom nu?

Nederlandse steden en stedelijke regio's staan hoog op internationale "lijstjes" als het gaat om economische kracht, om leefbaarheid, creativiteit, talent, kortom onze uitgangspositie is goed. Tegelijkertijd wordt duidelijk dat 'size matters', dat stedelijke regio's in toenemende mate verantwoordelijk zijn voor economische groei, voor nieuwe bronnen van ondernemerschap en innovatie en voor de leefkwaliteit van een groeiende groep mensen. Met Agenda Stad herkent en erkent het Rijk de positie van steden en heeft zij een beweging in gang gezet om samen met partners de steden, de stedelijke regio's en de netwerken daartussen te versterken. Daarom is juist nu samenwerking tussen de steden en het rijk van groot belang, niet in de laatste plaats omdat Nederland in het denken over steden inmiddels achterloopt bij andere landen¹.

Daarbij komt dat op nationaal niveau de trek naar de steden langzamerhand zorgt voor een opstapeling van opgaven op het gebied van woningbouw, (ov) bereikbaarheid, grondstofgebruik, leefbaarheid, zorg, welzijn, werk etc. die door de steden worden opgepakt op een moment dat zij worden geconfronteerd met substantieel minder eigen

¹ Bijv.: Groot-Brittannië: Unlocking the Growth in Cities (2011) , Australië: Our Cities, Our Future (2011)

en rijksmiddelen. Daarom is het van belang om te kiezen voor schaal en groei in de steden en regio's waar het verschil voor Nederland wordt gemaakt, door samen in te zetten op verbindingen en corridors tussen kennis- en economische knooppunten, de clustering van voorzieningen en het creëren van optimale randvoorwaarden zoals digitale technologieën die de vestigingsvoorwaarden in de steden state of the art maken.

Mondiale verstedelijking als context en als marktkans

Zoals gezegd is verstedelijking een van de grootste opgaven van de 21^e eeuw. We zijn op weg naar een wereld waarin 70% van de mensen in steden zal wonen. Vaak gaat dat gepaard met grote maatschappelijke problemen. Problemen die wij in onze steden vaak al heel goed hebben opgelost. De investeringen in verstedelijking komende decennia zijn duizelingwekkend. De Wereldbank berekende dat het de komende twintig tot dertig jaar 30 tot 50 biljoen dollar geïnvesteerd zal worden in stedelijke infrastructuur. Als Nederlandse steden innovatiekracht vinden in het perspectief van vernieuwende en leefbare verstedelijking, is er een enorme marktvraag naar de oplossingen die we hier verzinnen. Tegelijk zal ons bedrijfsleven profiteren van zowel de concurrentiekracht als leefbaarheid van de Nederlandse steden. Dé concurrentiefactor in de 21e eeuw voor het bedrijfsleven is de mate waarin ze economische en maatschappelijke waarde kunnen combineren.

Next economy: economie in transitie

Tegelijk zijn mondiale economieën in transitie. De impact van de 3e industriële revolutie laat zich steeds meer gelden. De rol van de traditionele sectoren verandert en de traditionele verdienmodellen werken niet meer. Door de disruptieve kracht van ICT en Internet (door exponentieel stijgende rekenkracht en opslagcapaciteit in combinatie met het feit dat alles met elkaar verbonden raakt) worden bedrijfstakken ontworcht. Technologieën als 3d-printing, big data-analyse beïnvloeden volledige economische ketens van productie via logistiek tot kooppatronen. Ze maken het mogelijk dat de productie van goederen en energie dicht bij de afnemer plaatsvindt (inclusief reshoring). Zo ontstaat een nieuwe economie – de 'next economy' – die meer dan de traditionele is gebaseerd op kleinschalige, lokaal georganiseerde netwerken van producenten en consumenten en zich sterk ontwikkelt in dichtbevolkte stedelijke gebieden.

Het oplossend vermogen van de stad

Zoals gezegd verandert de wereld door de exponentiële groei van nieuwe technologieën. Maar daarnaast moet de wereld ook veranderen omdat we tegen de grenzen aanlopen. De grote maatschappelijke opgaven om het gebied van klimaat, voedsel, vergrijzing, energie vragen om vernieuwende strategieën voor toekomstige welvaart en welzijn. Deze vraagstukken manifesteren zich als eerste in de dichtbevolkte stedelijke gebieden.

De combinatie van een wereldwijde biljoeneninvestering in verstedelijking en een economie in transitie maakt dat steden wereldwijd zullen concurreren om 'slimme oplossingen' voor verstedelijking te bedenken. In tegenstelling tot 50 jaar geleden worden steden niet langer gezien als bronpunt van problemen maar als bronpunt, als levend laboratorium van oplossingen. De kernvraag wereldwijd is: hoe verbinden we verstedelijking met concurrentiekracht, leefbaarheid en sociale inclusiviteit?

De Nederlandse steden staan er op zichzelf goed voor. Ze horen tot de meest kennisintensieve, welvarende, leefbare en productieve ter wereld. Dat is op zich al een waarde in de nieuwe economie. Als stad waar het concept sociale inclusiviteit concreet vormt krijgt via zoveel mogelijk kansen op werk en zelfstandigheid voor zoveel mogelijk inwoners van de stad. Zodat tegelijkertijd ook het MKB goed kan functioneren en beschikt over een goedgeschoold lokaal arbeidsaanbod. En het biedt een wenkend perspectief. Dat van de concurrerende, leefbare Nederlandse stad als ideale proeftuin, vestigingsplaats en emancipatiemachine voor nieuwe businessmodellen in de nieuwe economie. Als plek waar talent, woonmilieu, culturele voorzieningen state-of-the-art zijn. Zowel een vestigingsplaats als een exportproduct.

Echter, dat we dat wenkend perspectief bereiken is niet vanzelfsprekend. Nederland benut zijn innovatiepotentieel onvoldoende. We hebben eerder kennisvoorsprongen weggeven. Bijvoorbeeld op het gebied van de digitalisering waar Nederland 10 jaar geleden nog bij de koplopers hoorde, maar inmiddels 'kampioen stagnatie' is (zie <https://hbr.org/2015/02/where-the-digital-economy-is-moving-the-fastest>) en recent nog de markt omtrent landzijdige windmolens). Bovendien: elders zijn de investeringen veel groter en de belemmeringen voor vernieuwing veel kleiner.

Vragen waar we een antwoord op zoeken zijn dus: Hoe behouden we ons 'competitive advantage'? Hoe benutten we de kracht, het talent van de Nederlandse steden beter? Hoe profiteren we optimaal van onze groei? Hoe benutten we de agglomeratievoordelen, de organisatiekracht en het innovatieve vermogen van steden (individueel en gezamenlijk) beter? Hoe kunnen de Nederlandse steden mee blijven doen in de wereldtop op het gebied van groei, innovatie en leefbaarheid? En waar verdienen we in de toekomst ons geld mee? Het vervolg van deze notitie geeft het begin van een antwoord.

1. Lerende en innovatieve steden: Beter benutten van de (agglomeratie)kracht

In vergelijking met andere landen (in Europa, maar zeker op wereldschaal), heeft Nederland geen echt grote steden. En ze zijn tamelijk incompleet, tenzij we Nederland – of tenminste de Randstad – als een groot verstedelijkt gebied zien. De OECD heeft in haar Territorial Review van Nederland niet voor niets expliciet opgeroepen om een 'national urban policy framework' te ontwikkelen om te ontbrekende agglomeratiekracht van Nederland (en daarmee onbenut economisch potentieel) te ontwikkelen.

Als we willen dat Nederlandse steden een vuist maken op internationale podia, zullen we elkaar moeten versterken i.p.v. te beconcurreren. Agglomeratievoordelen zorgen ervoor dat bedrijven productiever en concurrerder zijn omdat:

- steden een grotere en gespecialiseerdere arbeidsmarkt bieden
- er een betere match tussen arbeid en bedrijven optreedt

- steden meer en gespecialiseerdere toeleveranciers huisvesten zodat bedrijven betere input hebben
- steden de uitwisseling van kennis faciliteren

De grote steden die deze notitie ondertekenen nemen hier een bijzondere positie in. Zij zijn namelijk steden/stedelijke regio's van (inter)nationaal belang en met een bovenregionale betekenis: het gaat hier om de metropoolregio's die nu al de kurken zijn waar de Nederlandse economie op drijft. Uit het recente onderzoek van het PBL blijkt bijvoorbeeld dat bijna de helft van alle buitenlandse kenniswerkers werkt in de vijf regio's Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Eindhoven. Versterken van de samenhang en samenwerking tussen deze metropoolregio's levert volgens prof. Tordoir in potentie 5%-10% extra economische groei op.

En dat is ook logisch. De grote steden zijn productiever. In de grootstedelijke agglomeraties lokken investeringen de grootste multiplier uit, is de arbeidsproductiviteit het grootst. Versterken van deze economische zwaartepunten/ kennis knooppunten is de meest rendabele investering van schaarse middelen. De grote steden hebben daarnaast het organiserend vermogen, de schaal en de slagkracht om problemen op te lossen en (niet zelden elders ontwikkelde), nieuwe kennis en technologieën in de praktijk toe te passen: in een complexe omgeving, intersectoraal, integraal. Het is ook een manier om nieuwe spelers in de economie een positie te geven. De nieuwe businessmodellen leggen het maar al te vaak af tegen gevestigde structuren, belangen en regelgeving. Experimenteerruimte op de schaal van een of meerdere Nederlandse steden biedt investeerders massa voor een realistische marktkans en biedt het publieke domein overzicht om e.e.a. op zijn merites te beoordelen.

Wat is er nodig? Generieke maatregelen lerende en innovatieve stad

Met als uitgangspunt het versterken van de agglomeratiekracht en daarmee de economische kracht van Nederland wil de G4, in alliantie met het economisch krachtige Eindhoven de volgende generieke maatregelen agenderen:

- **Investeringsagenda digitale infrastructuur + dienstenontwikkeling*.** Nederland was altijd een gidsland op digitale infrastructuur en herbergt vele (inter)nationale spelers op diensteninnovatie. Willen we onze ambities rond 3dprinting, robotisering enz. waarmaken dan is een optimale digitale infrastructuur randvoorwaardelijk. Op de lijstjes voor infrastructuur zakken we wat weg en van de potentie op diensteninnovatie profiteren we niet optimaal. We willen met het Rijk een nationaal digitaal investeringsplan maken. M.b.t. infrastructuur, maar ook met betrekking tot standaardisatie van Smart City aanpak, benutten van grote hoeveelheden data, openstellen van (overheids)data, coalitievorming tussen regio's, etc.
- **Transitie financieringswijze systeeminstituten.** De kennisvalorisatie van onze sterke universiteiten en onderzoeksinstituten als TNO vindt zijn weg voor een groot deel via gespecialiseerde instituten. We werken met Rijk graag een strategie uit om de (continuïteit van de langjarige) financiering daarvan te versterken (o.a. AMS, Center for One Health, KC HUL, HOLST etc.) en meer te verknopen aan de stedelijke opgaven.
- **Investeringsprogramma Science Parks*.** Economische groei wordt in toenemende mate gegenereerd op een beperkt aantal hoogstedelijke plekken of campussen nabij stadscentra waar in krachtige, competitieve 'ecosystemen' gerelateerde spelers rond kennisketens elkaar vinden (universiteiten, laboratoria, startups, venture capital, etc.). Kies van de 70 locaties in Nederland die zich nu als science parkachtig aanprijzen een selectief aantal van nationaal belang en bouw daar een investeringsstrategie op met partners.

- **Start-Ups en groei ***. Het wordt fysiek steeds makkelijker waar ook ter wereld een bedrijf te starten. Het aanbod van talent, kapitaal, kennis en het woon- en leefklimaat zijn prioriteiten in het aantrekken, stimuleren en binden van starters. Met StartupDelta en het Rijk werken we graag een programma (verder) uit waarbij we:
 - het investeren in start-ups (fiscaal) aantrekkelijker maken o.a. voor grotere bedrijven
 - de incentives voor corporates om te investeren in starters en groeiers versterken
 - de overheidsrol van launching customer sterker invullen
 - VC's aantrekken om hen in Nederland te laten investeren
 - knelpunten op het gebied van visa/ verblijfsvergunningen, tewerkstellingsvergunningen wegnemen.
 - De kennis en talentpropositie van (verschillende delen van) Nederland verder brengen.
 - Regionale kennis en talentontwikkeling beter laten aansluiten op het regionale ecosysteem voor starters en groeiers.

De steden zullen op hun beurt (mee)investeren in woon- en werkmilieus voor start en doorgroei, (internationale) start-up infrastructuur en andere vormen van financiering.
- **Internationale acquisitie en warm welkom talent.** We willen door gezamenlijk profiel te kiezen en als één naar buiten te treden de propositie van Nederland – met de NFIA- beter over het voetlicht brengen en tegelijkertijd een gerichtere acquisitie voor 'challengers' en aantrekken van internationaal talent.
- **Next century skills en flexibilisering arbeidsmarkt- en onderwijsarrangementen.** We zien snel veranderende vraag naar (vaardigheden) van werknemers, een toenemende technologisering van beroepen. We signaleren ook dat de markt voor hoogopgeleiden in toenemende mate flexibiliseert en kansen biedt en dat hiermee ook kansen ontstaan voor de laagopgeleiden. De beroepen op middelbaar niveau staan steeds vaker onder druk, waarbij er ook verdringingseffecten optreden aan de onderkant van de arbeidsmarkt. We vragen het Rijk vanuit zowel economie als onderwijs te kijken naar regionale aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt, nieuwe curricula, incorporatie van technologische en ondernemers vaardigheden en willen flexibiliseren waar het kan en een sterke basis bieden waar het moet (bijvoorbeeld sociale arrangementen voor ZZP-ers). Juist voor een gezonde sociaaleconomische ontwikkeling van de steden is het van groot belang, dat de productiefactor arbeid aantrekkelijk blijft voor bedrijven en organisaties. Geef daarnaast universiteiten en hogescholen meer bewegingsvrijheid. Triple helix samenwerking vormt de kern van succesvolle economische clusters. Daarbij horen ook opleidingen die daarbij aansluiten en op de centrumlocaties van die clusters een plek krijgen.
- **Investerings- en innovatieprogramma Backing Challengers *** als aanvulling op het topsectorenbeleid. We willen met het Rijk serieus werk maken van het zoeken naar en ondersteunen van nieuwe businessmodellen:
 - Deeleconomie en sociaal ondernemerschap
 - Maak industrie / smart industry
 - Support op opschaling van bestaande businessmodellen in verduurzaming van bestaande bouw en innovatieve aanpakken rond onderhoud en circulaire economie. Deze ontstaan nu langs programma's mede door het Rijk gefinancierd, maar hebben versnelling nodig om tot industrialisatiefase te komen. De stedelijke regio's hebben hier grote ambities op en zowel het regionaal MKB als de internationaal

georiënteerde ingenieurs en bouwbedrijven kunnen sterk profiteren van overheden die sterker sturen op verduurzaming.

2. Compacte Groene en Gezonde steden: de leefbare stad als woon- werk en leefplek en als exportproduct

In steden komen steeds grotere stromen grondstoffen, afval, verkeer en mensen bij elkaar. De gevolgen van klimaatverandering worden steeds meer voelbaar, met name wateroverlast, maar ook hitte en droogte doen een aanslag op het welzijn van stadsbewoners. Transformatie en verduurzaming van bestaand vastgoed zijn een grote opgave. Het binnenstedelijk vervoer kent in sommige steden 'Chinese groeicijfers' en wordt een bottleneck in de verdere ontwikkeling en verdichting van de steden.

Ook hier nemen de G4 een bijzondere positie in. In Nederland groeien steden economisch en demografisch sneller dan gebieden buiten de stad en in het bijzonder de G4 steden hebben de komende decennia nog een behoorlijke groei-opgave. Dat maakt dat zowel de problemen van grondstof, afval, verkeer en mensenstromen als de oplossingen in steden gevonden worden, bijvoorbeeld door het slim inzetten van informatietechnologie, elektrisch vervoer, het slimmer organiseren van de first en last mile en het versterken van ketenmobiliteit. Die oplossingen hebben economische waarde. China importeert Nederlandse oplossingen voor de ontwikkeling van gezonde steden, Londen importeert Nederlandse kennis voor mobiliteitsoplossingen, New York, New Orleans en vele andere steden gebruiken Nederlandse kennis om meer klimaatbestendig en resiliënt te worden. Nederlandse steden zijn daarmee een laboratorium voor nieuwe ontwikkelingen; De leefbare stad als exportproduct.

Tegelijk is de mate waarin een stedelijke omgeving gezond en groen is, een steeds belangrijkere vestigingsfactor voor bewoners en voor bedrijven. In een welvarend land als Nederland, begint 'kwaliteit van leven' steeds belangrijker te worden. Er is een grote behoefte aan leefbaar stedelijk wonen, waarbij bewoners bovendien steeds vaker zelf initiatief nemen bij verbeteren van hun eigen leefomgeving, o.a. door zelfbouw (kavels, kluswoningen, CPO) en vergroeningsprojecten. Ook op het terrein van gezondheid, zorg en welzijn zien we dat bewoners initiatieven ontplooiën om in hun behoeften en die van hun naasten te voorzien. In die ontwikkeling passen ook nieuwe zorgarrangementen (zoals zorgcoöperaties) en sociaal ondernemerschap.

De vier grote steden groeien en trachten ieder op hun eigen manier compacter, groener en gezonder te worden. Op een aantal terreinen denken we dat we hier kunnen versnellen dan wel gebruik kunnen maken van de kansen die de economische transitie ons bieden. Het economisch rendement is evident TNO heeft becijferd dat verdichting van binnensteden leidt tot een vergroting van het aantal arbeidsplaatsen in de zelfde verhouding. Een nieuwe stedelijke bewoner leidt dus tot 1 nieuwe arbeidsplaats.

De inzet is om het leefklimaat voor bewoners te verbeteren, om aantrekkelijk te blijven voor de best en brightest in de wereld, om te komen tot een optimaal vestigingsklimaat voor bedrijven en bewoners. Sport-, cultuur- en vrijetijdsvoorzieningen zijn hiervoor van groot belang om bedrijven en bewoners aan te trekken en te behouden. Die voorzieningen staan soms sterk onder druk. Steden zullen ook een voortrekkersrol moeten spelen in duurzame oplossingen rond energie, water en afvalstromen. Om deze kracht te vergroten is het van belang dat de groei van steden juist ook binnenstedelijk gefaciliteerd wordt in combinatie met het verduurzamen van de mobiliteit en dat de groei in zichzelf benut wordt om innovatieve oplossingen te vinden en/ of op te schalen.

Wat is er nodig? Generieke maatregelen compacte groene en gezonde steden

De G4 wil de volgende maatregelen agenderen:

- **Last en first mile ***: gezamenlijk investeringsprogramma Rijk en grote steden (G4) in betere binnenstedelijke/ regionale verbindingen en multimodale vervoersoplossingen. De komende jaren ligt een belangrijkste opgave bij de bereikbaarheid binnen de steden in combinatie met het verbeteren van de kwaliteit van leven. De verbindingen tussen de regio's zijn goeddeels op orde. De vervoersvraag in steden blijft echter toenemen en is verantwoordelijk voor veel congestie en verlengde reistijden. We vragen van het Rijk inzet van MIRT middelen voor (binnen)stedelijke bereikbaarheid. Biedt daarbij ruimte voor **schoon vervoer** zoals fietsers, voetgangers en elektrische vervoersmiddelen.
- **Betaalbaar en energiezuinig wonen***. Grootschalige en substantiële aanpak betaalbaarheid wonen en verduurzaming woningen door toegang tot investeringsmiddelen en gebiedsgericht afwijken van landelijke (en lokale) regels.
- Faciliteren **binnenstedelijke verdichting**. Ruimte is schaars. Een compacte stad, betekent slim gebruik maken van die ruimte. Binnenstedelijk bouwen is duurder dan in een weiland, maar levert meer maatschappelijke waarde. De gezamenlijke overheden maken afspraken om dit mogelijk te maken. Onder andere rol corporaties en nieuwe financieringsconstructies, maar ook ontkokering van verschillende geldstromen in gebiedsontwikkeling.
- **Warmte en energienetten van de toekomst ***. Op lokaal/ regionaal niveau zijn er vele ontwikkelingen m.b.t. (experimenten met) nieuwe warmte- en energienetten. De doorontwikkeling en opschaling daarvan stuit o.a. op nationale (fiscale) wet- en regelgeving. We willen met het Rijk zoeken naar oplossingen in de energiewet en belastingwetgeving, naar contouren van een nieuwe elektriciteitswet en tijdelijk toestaan van afwijkende en variabele stroomtarieven. Zorg ervoor dat steden zelf met de lokale stakeholders een eigen energievisie kunnen maken. Pas de (belemmerende) **nationale energiewet** aan om lokale energiesystemen mogelijk te maken en te stimuleren.
- Creëer **experimenteerruimte** om **in de zorg** (ook binnen de zorgverzekeringswet) samenwerking tussen stad en zorgverzekeraar op wijkniveau vorm te geven. Bundel budgetten om maatschappelijk ondernemen mogelijk te maken.
- **Bevorder een gezondere leefstijl**. Wettelijke normen en richtlijnen kunnen een impuls geven aan een gezondere leefstijl (analoog aan het rookverbod in openbare gelegenheden). Vanuit het Rijk kunnen normen worden opgelegd als het gaat om bijvoorbeeld de hoeveelheid suiker, zout of vet in voedingsmiddelen.
- **Van genezen naar voorkomen ***. Investeer in en organiseer innovatieprikkels in ons zorgstelsel. Nu is het financieel voor zorgaanbieders en verzekeraars niet aantrekkelijk om te innoveren en in preventie te investeren.
- Support **nieuwe financieringsvormen in kwalitatief hoogwaardig voorzieningenniveau** van steden op het gebied van kunst, cultuur, sport en recreatie (fondsvorming, slimmere aanbesteding, crowdfunding, private sponsoring, angel investors etc.).

3. Inclusieve en veilige stad: welvaart voor iedereen

Een van de grootste stedelijke uitdagingen voor de komende jaren is het letterlijk samenleven van verschillende uiteenlopende groepen en deze in staat te stellen een bijdrage aan de maatschappij te leveren op sociaal en economisch gebied: jong en oud, rijk en arm, gezond en zorgbehoevend, hoog- en laagopgeleid en met verschillende etnische achtergronden. Hoe zorgen we dat - met een toenemende druk op de verstedelijkte regio's - mensen kansen krijgen of houden en prettig (veilig) naast en met elkaar kunnen leven, iedereen kan bijdragen aan en in voldoende mate kan meedelen in het succes van de stad, de verschillende functies goed naast elkaar kunnen bestaan en de stedelijke ruimte optimaal wordt benut? We zien in de steden enerzijds een groeiende vraag naar hoogopgeleid, creatief en flexibel talent en anderzijds een toenemende (dreiging van een) 'race to the bottom' voor lager opgeleiden en (arbeids)migranten. Die eerste groep heeft behoefte aan meer flexibiliteit, de tweede aan meer zekerheid en minder (armoede)stress. Alle steden hebben te maken met een aanzienlijke groep inwoners die nauwelijks goede toegang (meer) heeft tot de arbeidsmarkt. Economisch herstel en ontwikkeling van nieuwe economische clusters door innovatie en cross-overs zullen die problematiek voor een gedeelte verzachten maar de onderliggende oorzaken zijn hardnekkig. Grote steden zetten in op versterking van de internationale economische concurrentiepositie en willen daarvoor getalenteerde mensen en bedrijven aantrekken. Groei van het aantal hoogopgeleiden levert meer werkgelegenheid op in de stad, ook voor laaggeschoolden ('triple-down effect'). Maar die extra banen leiden niet per se tot een lagere werkloosheid onder laagopgeleiden in een stad, mede omdat het aanbod van laaggeschoolde arbeidskrachten door vergroening van de bevolking en instroom van buiten tegelijkertijd ook groeit.

De inzet op inclusiviteit geldt naast de arbeidsmarkt evenzeer voor de woningmarkt. Door het nieuwe Rijksbeleid op het gebied van wonen waaronder de invoer van de verhuurdersheffing, de nieuwe Huisvestingswet, de verschuiving van taken van Rijk naar gemeenten (drie deconcentraties) en de bezuiniging op de zorg is er een nieuwe werkelijkheid ontstaan, die sterk afwijkt van de eerdere situatie waarin gemeenten en corporaties samen het speelveld rondom woningbouw voor een belangrijk deel bepaalden. Daarnaast staan de corporaties en gemeenten ook in 2015 nog wijzigingen te wachten, onder meer door de invoer van de nieuwe Woningwet en de wijzigingen in het Rijksbeleid die zijn opgenomen in Novelle en de wijzigingen in het Huurbeleid. Daarmee is duidelijk dat de slagkracht van de corporaties als het gaat om fysieke vernieuwing, verduurzaming of toevoeging van sociale woningen de komende jaren beperkt zal zijn en daarmee ook een belangrijke randvoorwaarde voor ontwikkeling naar een meer inclusieve samenleving: de vraag naar betaalbare huurwoningen neemt de komende jaren niet af, terwijl de totale huurvoorraad krimpt. De komende jaren zal de nadruk meer liggen op beheer van de bestaande situatie en minder op grootschalige transformatie van woonmilieus. Dat vraagt andere instrumenten - en andere doelen c.q. verwachtingen - dan bij de klassieke herstructurering. Hoewel heel Nederland met deze opgaven heeft te maken, spelen deze vraagstukken in het bijzonder een grote rol in de grote steden. Het zorgdragen voor inclusiviteit is voor de G4 geen vrijblijvende beleidslogan maar een concrete en stevige ruimtelijk-economische opgave. De noodzaak is daarom aanwezig om te (blijven) investeren in de leefbaarheid van stadswijken en duurzaamheid, betaalbaarheid en werkgelegenheid onderdeel van te maken.

Tenslotte valt onder inclusiviteit ook de toegang tot diensten en voorzieningen. Daarbij gaat het naast fysieke toegankelijkheid in toenemende mate ook om digitale toegankelijkheid, en in toenemende mate van aanbodgericht (van overheden naar burgers) om vraaggericht (van burgers naar overheden), en met een veelheid aan vragers en aanbieders. Van gemeenten wordt gevraagd en verwacht dat zijn hun

investeringen, inspanningen en netwerken optimaal inzetten om die toegankelijkheid te (blijven) garanderen. Technologische ontwikkelingen (Smart Cities) kunnen en zullen daarbij van grote waarde zijn, niet alleen in het kader van efficiëntere en effectievere digitale dienstverlening maar juist ook om met behulp van social media, Big Data en digitale platforms persoonlijke ontmoeting en ondersteuning sneller en beter te organiseren.

Met betrekking tot veiligheid zien we mondiale spanningen die leiden tot lokale vraagstukken en oplossingen, zien we in de steden dalende veiligheidscijfers maar tegelijkertijd een verharding van zware criminaliteit en zien we meer nadruk op persoonsgerichte aanpakken enerzijds en aanpak van grote groepen anderzijds. Zowel op het gebied van 'harde' veiligheid (natuurgeweld, fysiek geweld) als 'zachte' veiligheid (sociale veiligheid, leefbaarheid) liggen er stevige opgaven voor de steden. Veiligheid is niet alleen een verantwoordelijkheid van de overheid, maar het resultaat van een complex samenspel van alle actoren in de stad. Omdat kennisontwikkeling (hoe werkt het?) en maatschappelijke en economische inzet van die kennis belangrijk is (hoe pas je het toe?; valorisatie), vormt veiligheid ook in toenemende mate een kennis- en innovatiegedreven economisch cluster, met economische potentie voor Nederland en met name de kennissteden. De ontwikkeling van The Hague Security Delta (HSD) is daar een mooi voorbeeld van. Omdat veiligheid een mondiaal vraagstuk met zeer veel verschillende gedaanten is (van fysiek tot virtueel, van levensbedreigend tot leefbaarheid, van ruimtelijk tot sociaal, en van individueel tot collectief) is dit een thema waarin Nederland kennis, diensten en producten wereldwijd kan inzetten voor belangrijke maatschappelijke opgaven. Op een aantal fronten gebeurt dat al, zoals watermanagement en kustverdediging (New Orleans, New York, Djakarta etc.) maar een veel bredere inzet en profilering van Nederland is denkbaar.

Wat is er nodig? Generieke maatregelen inclusieve en veilige stad

De G4 wil de volgende maatregelen agenderen:

- **Flexibilisering van de arbeidsmarkt** voor doelgroepen die flexibel kunnen bewegen op de arbeidsmarkt, meer regionaal maatwerk op de aansluiting onderwijs- arbeidsmarkt, meer ruimte voor vernieuwing op Leven Lang Leren.
- Het **rendabel maken van laaggeschoolde arbeid*** door aanpassingen in belastingsysteem
- **Vermijden van armoedestress**, o.a. door meer zekerheden te bieden voor de 'harde' kern van niet-werkenden en te experimenteren met andere (tijdelijke) eisen om een inkomen/ uitkering te verkrijgen (bijvoorbeeld met betrekking tot vrijwilligerswerk). Verstevig de gemeentelijke regie op armoedebeleid en plaats deze – samen met bijzondere bijstand – in een breder kader: **social redesign**.
- **Versterken van positie van de groeiende groep ZZP-ers**. We moeten slimme oplossingen vinden voor de 'race naar de bottom' en het afwentelen van werkgeversrisico's als loondoorbetaling op ZZP-ers zodanig dat de balans behouden blijft met de bewegingsvrijheid die bij het zelfstandig ondernemerschap hoort en waar veel ZZP-ers ook bewust voor kiezen. Met sociale partners en vertegenwoordigende organisaties van ZZP-ers.
- Een doelmatiger inzet en **flexibelere (inkoop)regelgeving rondom maatschappelijk verantwoord ondernemen en social return ***. **O.a. Social impact finance/bonds*** experimenteeruimte voor en support op het anders benaderen van maatschappelijke kosten en baten in aanbestedingen en

partnerschap op het inrichten van constructies als 'social impact bonds' en dat ook aantrekkelijk maken voor financiële partners.

- Fysieke investeringen (op thema's waar investeringskracht aanwezig of te mobiliseren is, bv. voor verduurzaming/energiebesparing) leidend tot **woonlastenbesparingen** voor kwetsbare groepen.
- **Diensteninnovatie** en het benutten van concept 'Smart Cities' om toegang van kwetsbare groepen tot zorg, onderwijs, arbeid, cultuur en ontspanning te vergroten of goedkoper te maken
- **Positioneren NL als innovatief centrum van veiligheidsdiensten, crowd-management etc.** Vanuit het principe dat veilige steden en met name de innovatieve ontwikkelingen daarin een exportproduct op zich zijn.

BIJLAGE: Regiospecifieke pakketten

Dit deel van de notitie geeft de eerste aanzetten/gedachtenrichtingen van de individuele steden weer. Nog niet door iedere stad (op hetzelfde niveau) ingevuld en deels overlappend met wat al in de notitie staat genoemd. De steden zelf geven hier de komende tijd nadere invulling aan en gezamenlijk gaan we in overleg om te bezien of en in welke vorm en met welke steden/partners hier (regio)specifieke citydeals over gesloten kunnen worden.

Amsterdam

Economische, ruimtelijke en sociale kansen en uitdagingen die in de 21e eeuw op ons afkomen vragen om betere en slimmere samenwerking tussen stad en land. Dit vraagt vernieuwing op het gebied van 'governance', wet- en regelgeving en financiering. De verantwoordelijkheid van veel vraagstukken ligt op regionaal niveau en Amsterdam wil daarin optreden als verantwoordelijke hoofdstad.

Amsterdam ziet de meerwaarde van Agenda Stad daarom in:

- Het bieden van ruimte aan experiment.
- Faciliteren van opschaling van succesvolle initiatieven.
- Bieden van lokaal en regionaal maatwerk.
- Meer maatschappelijk rendement behalen door thema's met elkaar te verbinden.

De Metropoolregio Amsterdam onderscheidt zich door ondernemerschap (Start ups), creativiteit, cultuur, internationale bedrijvigheid, bereikbaarheid en het oplossen van grootstedelijke vraagstukken.

Specifieke inzet:

- Verbreed en versterk de kennisbasis
 - Acquireer actief (internationaal) talent (personen) en kennisintensieve organisaties/instellingen
 - Richt op het maximaal opleiden van groepen die nu niet hun volledige potentieel behalen in het onderwijs
 - Zorg voor betere aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt, vooral op MBO niveau
 - Stimuleer en faciliteer de valorisatie van kennis
 - Vergroot ondernemerschap op basis van kennis en het aandeel van het innovatieve MKB, o.a. door het bieden van 'shared facilities'
 - Stimuleer groei private investeringen in R&D
 - Faciliteren en stimuleren van sociale innovatie
- Maak meer middelen beschikbaar voor economische ontwikkeling op stedelijk en regionaal niveau.

Of zet in op belastingstructuren die spreiding stimuleren en waardoor steden en regio's zelf kunnen kiezen waar te investeren. Lokaliseer (fiscale) daarmee incentives. Lokale overheden hebben beter zicht op ecosystemen en de behoefte van MKB. Bovendien is dat per regio anders. Amsterdam wil hierin fungeren als proeftuin. 12
- Circulaire Economie
 - Geef ruimte en middelen (toolbox) om lokaal maatwerkmogelijk te maken
 - Voorbeeld 1: De huidige Kaderrichtlijn Afval is een belemmering bij het inzetten van afval als grondstof.
 - Voorbeeld 2: Het mogelijk maken om te differentiëren in parkeertarieven naar milieukeurmerken

- Maak een circulaire freezone Amsterdam
Een freezone waar geëxperimenteerd mag worden buiten de regels om, zodat er beperkingen kunnen worden weggenomen en nieuwe producten en diensten kunnen worden ontwikkeld. Amsterdam wordt daarmee testbed voor Nederland. Denk bijvoorbeeld aan Buiksloterham als proeftuin voor circulaire gebiedsontwikkeling.
- Pas de (belemmerende) nationale energiewet aan
Dit om lokale energiesystemen mogelijk te maken en te stimuleren. Verschuif belastingen van arbeid naar grondstoffen.

Rotterdam: Maakstad van de 21ste eeuw

De uitdaging voor Rotterdam is om optimaal in te spelen op de transitie van de economie' en daarvoor de noodzakelijke voorwaarden in de stad en de regio te bieden. We zetten in op afspraken die middels een lange en korte termijn agenda het organiserend, investerend en innoverend vermogen van de stad en de regio vergroot.

Rotterdam en de regio als motor van de economie. We willen komen tot deals die de connectiviteit middels cross-overs versterken (die het bloed in de sectoren rondpompen). De sterke economische clusters (clean tech, maritiem, food en medisch) in Rotterdam en de regio zijn hierin zeer kansrijk om als voorbeeld te worden gebruikt. Verbeteren van het daily urban system en quality of life is daarbij een voorwaarde. O.a. via verbeteren bereikbaarheid, weerbaarheid, gezondheid, binnenstedelijk verdichten, verduurzamen en betere aansluiting onderwijs / arbeidsmarkt. Naast deze overkoepelende afspraak zetten we o.a. in op afspraken over:

- Versterking innovatieomgeving
Het Rijk heeft met de aanstelling van mevrouw Kroes een boost gegeven aan het profiel van Nederland als start up natie, om ten volle te profiteren van deze kansen is het noodzakelijk dat ook regionale initiatieven worden herkend en omarmd. Rotterdam investeert hiervoor in het versterken van het eigen ecosysteem met de komst van het Cambridge Innovation Centre (CIC) en de deskundigheid van Jeremy Rifkin.
- Binnenstedelijke verdichting en bereikbaarheid
Integrale aanpak van de kansen en consequenties die gepaard gaan met binnenstedelijke verdichting. Bestaande mogelijkheden moeten worden gebundeld in een arrangement (bijvoorbeeld woningbouw, vervoer over water, luchtkwaliteit, fiets, first/last mile en vergroening etc.).
- Sterke schouders
Een krachtige stad is gebouwd op sterke schouders. Het adagium is dat hoger opgeleiden (van student tot *empty nester*) een opwaartse kracht in de stad kunnen veroorzaken waar zowel economisch als in het licht van participatie de totale stad baat bij heeft. Voor de doelgroep die de BV Nederland moet trekken zijn naast een hoog woon-werk en voorzieningenniveau (cultuur, sport en vrije tijd, maar ook winkelen, horeca, onderwijs en zorg), ook een gezonde leefomgeving een serieuze wegingsfactor. Dit vraagt om zichtbare investeringen in de woon- en leefomgeving en het creëren van een imago van Rotterdam dat invulling geeft aan 'the place to be' als het gaat over wonen&leven, werken, kansen en ontwikkeling.

- Experimenteerruimte (regels etc.) i.h.k.v. Lab Rotterdam
Maak bijv. de bundeling van regels en budgetten van publieke en private partijen (bijv. een Wijk BV) en bijvoorbeeld Right to Challenge door burgers en bedrijven als onderdeel van de experimenteerruimte mogelijk.
- Uitrol energie infrastructuur in stad, (lucht)haven en regio: die de transitie van fossiele naar duurzame en efficiëntere bronnen mogelijk maakt.
De uitrol van warmtesystemen (lokaal en regionaal) vereisen van het Rijk een heldere visie welke rol warmte in de energietransitie van Nederland speelt (ook i.r.t. Energie Akkoord) en het (mogelijk maken van het) kapitaliseren van de maatschappelijke baten in de business case om zo de aanleg van dergelijke systemen mogelijk te maken. De huidige wet en regelgeving is niet gericht op deze transitie. Rotterdam investeert en ondersteunt de uitrol van warmtenetten lokaal en regionaal waar mogelijk en zoekt samenwerking met andere steden (Leiden, Den Haag, Delft) en de provincie.
- Gezondheid
Een goede gezondheid is van groot belang voor de veerkracht van de stad en heeft ook een duidelijke economische meerwaarde. Rotterdam heeft grote ambities. Rotterdam wil de duurzaamste havenstad in zijn soort zijn: een schone, gezonde en groene stad voor alle inwoners. Een stad waar mensen in gezondheid leven en daardoor ook langer kunnen leren, werken en participeren. Een stad met een gezonde leefomgeving die als prettig wordt ervaren, die uitnodigt tot gezond gedrag en waar de druk op de gezondheid zo laag mogelijk is. De stad biedt mogelijkheden om te bewegen; groen en optimale loop- en fietsmogelijkheden. Het groen wordt beheerd en onderhouden door Rotterdammers. Dit versterkt de sociale cohesie, de activering en de gezondheid. Inzet op preventie levert zo naast economische waarde ook veerkrachtige en vitale Rotterdammers op.
- Centre for Resilient Delta Cities
Rotterdam heeft internationaal een sterke naam als duurzame deltastad en is vooraanstaand lid van internationale netwerken zoals C40-CDC en het 100 Resilient Cities initiatief (100 RC) van de Rockefeller Foundation. Met de programma's Duurzaam, Rotterdam Climate Proof en de Rotterdamse Adaptatie Strategie heeft de gemeente Rotterdam een sterke rol gespeeld in de ontwikkeling hiervan. Deze positie heeft Rotterdam ook te danken aan de aanwezigheid van een sterk kennis- en innovatiecluster in de regio en aan de integrale en innovatieve aanpak op gebied van duurzame ontwikkeling van andere deltasteden. De zichtbaarheid in de regio van de Nederlandse water- en deltatechnologie, de Rotterdamse haven en de goede reputatie als design en architectuurstad versterken het beeld van Rotterdam als internationale koploper.
- Verduurzaming van de woningvoorraad
In 2013 is het Nationaal Energie Akkoord gesloten, waarbij 900 miljoen euro is gereserveerd voor verduurzamen bestaande voorraad. De criteria zijn zo generiek gesteld dat de (grote) steden veelal misgrijpen, waardoor de gelden niet op de plek komen waar ze het hardste nodig zijn.

Den Haag

- The Hague Security Delta
The Hague Security Delta (HSD) is het grootste veiligheidscluster van Europa. In dit Nederlandse cluster – met belangrijke kernen in regio's Den Haag, Twente en Brabant– werken bedrijven, overheden en kennisinstellingen samen aan innovaties en kennisontwikkeling op het gebied van veiligheid. Met als gezamenlijke ambitie:

meer bedrijvigheid, meer banen en een veilige wereld. Want veiligheid vormt een van de grote maatschappelijke opgaven voor Europa in de komende decennia (Horizon2020). Den Haag is de belangrijkste 'cyber hub' in Europa. Vanuit deze unieke positie kan Den Haag een bijdrage leveren aan de economie van Nederland. HSD is dan ook van de tien innovatie hubs binnen de nationale Start-up Delta.

Binnen HSD staan nationale veiligheid, forensics, critical infrastructure, urban security, maar vooral cyber security centraal. Er is een sterke relatie met de transitie naar de next economy, waarbij digitale netwerken (internet of energy, internet of things) een cruciale rol spelen.

Den Haag wil een inhoudelijk sterke en brede city-deal sluiten rond The Hague Security Delta. We willen ons samen met rijk en andere partners committeren aan de ambitie om van de Haagse regio de 'Cyber Capital of Europe' te maken. Hiervoor is van alle betrokkenen, op alle niveaus, ambitie en daadkracht onmisbaar. De doorontwikkeling van HSD richt zich in de komende vijf jaar op kennis en valorisatie (onderwijs), internationalisering (acquisitie en handel), vestigingsklimaat (security campus aan Laan van NOI), financiering (fondsen), verbindingen met (regionale) economische sectoren (cross overs) en innovatiebevordering (proeftuinen/living labs).

- Valorisatie Vrede & Recht

Den Haag is de internationale stad van Vrede en Recht en dé plek waar conflicten worden voorkomen (arbitrage) en vreedzaam worden opgelost. Tienduizenden mensen werken hier elke dag samen aan een vrediger, rechtvaardiger en veiliger wereld. In zo'n 160 internationale organisaties, honderden bedrijven en tientallen kenniscentra. Den Haag is Gaststad voor internationale conferenties, een ontmoetingsplek voor dialoog en debat.

Den Haag staat voor de opgave het succes uit te bouwen en een transitie door te maken naar internationaal bestuurs- en kenniscentrum voor mondiale vraagstukken gerelateerd aan vrede en recht.

Door cross overs tussen Vrede en Recht en de economische sterke sectoren als Security, IT & Telecom, Finance & Legal en Energie te stimuleren (en hierbij de Leidse Universiteit Campus Den Haag en andere onderwijsinstellingen te betrekken) heeft Den Haag een internationaal profiel opgebouwd als bakermat voor innovaties met een (mondiale) maatschappelijke impact. De ambitie van Den Haag is het centrum te worden voor innovaties gericht op conflictbeheersing, arbitrage en governance. De focus ligt daarbij op (internationaal) kunnen schalen en herhalen; en nieuwe verdienmodellen voor vrede.

Den Haag investeert daarom ook in een ecosysteem waarin start-ups innovaties met internationale impact realiseren – start ups voor 'building a better world'. Deze valorisatie positioneert Den Haag, zorgt voor werkgelegenheid en versterkt de internationale en economische positie van Nederland.

De valorisatie van Vrede en Recht krijgt in de komende vijf jaar vorm via acquisitie (congressen, io's, bedrijven, start ups, ngo's), access to talent (opleidingen, expatvoorzieningen), valorisatie (kennishub big data for Peace and Humanity en centrum voor internationale geschillenbeslechting) en internationale profilering (publiekstrekkingen).

- Proeftuin op het gebied van kust- en waterbeheer

Nederland is wereldwijd toonaangevend op het gebied van kust- en waterbeheer. De positie van Nederland is ontstaan vanuit de ligging aan zee en de opgaven waartoe we ons de afgelopen eeuwen geplaatst zagen. De Deltawerken brachten ons land

internationaal roem en aanzien en hiervan profiteren we (economisch) nog dagelijks. Deze positie moeten we als land willen uitbouwen.

Den Haag is, binnen het wereldwijd toonaangevende land Nederland, de enige grote stad met directe ligging aan zee. Hier liggen kansen voor economie en innovatie (denk aan recente projecten als de zandmotor en de nieuwe boulevard met een geïntegreerde zeewering). Bovendien bevinden zich binnen de (metropool)regio belangrijke kennisinstellingen en innovatieve bedrijven op het gebied van kust- en waterbeheer waarmee we de samenwerking willen aangaan. Den Haag wil een innovatief cluster rondom de derde haven in Scheveningen ontwikkelen en wil met het rijk een citydeal sluiten, waarbij de stad dient als 'proeftuin' voor ontwikkelingen op het gebied van kust- en waterbeheer. Er liggen hier ook op termijn urgente maatschappelijke opgaven op het gebied van veiligheid tegen overstromingen, ook voor de gebieden in het achterland die niet tot de gemeente behoren. Gedacht wordt aan het samen met kennisinstellingen en bedrijven opzetten van een faciliteit rondom de thema's 'buitendijks wonen' en 'bouwen in de kustverdediging'.

Het in de derde haven van Scheveningen te ontwikkelen kenniscluster, met de hieraan te koppelen 'proeftuinen', zou daarnaast een functie kunnen hebben als 'showcase' voor de ontvangst van (internationale) delegaties. De vraag naar een dergelijke plek is groot in Den Haag vanwege de vele delegaties bij de ministeries.

- Vitale en gemengde stadswijken

De noodzaak is aanwezig om te (blijven) investeren in de maatschappelijke opgave in kwetsbare stadswijken (waar de leefbaarheid onder druk staat) en daar duurzaamheid, betaalbaarheid en werkgelegenheid onderdeel van te maken. De City Deal 'Vitale en gemengde stadswijken' zet in op de een drietal onderdelen. Het eerste punt is vergroten van de investeringskracht van corporaties met een grote maatschappelijke opgave (vernieuwing en verbetering van de sociale woningvoorraad en verbeteren van de leefbaarheid). Dit kan bijvoorbeeld via het matchen van 'rijke' corporaties (met een beheeropgave) en 'arme' grootstedelijke corporaties met een urgente en complexe maatschappelijke en volkshuisvestelijke opgave. Zo'n samenwerkingsverband van corporaties (uit verschillende werkgebieden) en gemeenten vraagt om een faciliterende maar vooral ook om een stimulerende rol van de rijksoverheid. Het tweede punt is stimuleren van marktpartijen en institutionele beleggers (zoals pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen) om (meer) te investeren in het middeldure (huur)segment in kwetsbare stadswijken. Dit segment is vanwege de focus (inperking) op de kerntaken zeer lastig voor corporaties om op te pakken en vraagt dus om andere partijen. Ontwikkelingen op dit vlak zijn al gaande maar omdat het veelal om nieuwe (buitenlandse) beleggers op de markt gaat moet beter gekeken worden op welke wijze deze partijen het beste bereikt en betrokken kunnen worden om tot daadwerkelijke investeringen over te gaan. Het derde punt is een structurele impuls geven aan het verduurzamen van de bestaande goedkope woningvoorraad (sociaal en particulier segment) in kwetsbare stadswijken. Dit is goed voor de betaalbaarheid voor bewoners met een laag en/of middeninkomen (lagere woonlasten), het milieu (reductie CO₂ in het licht van de nationale klimaatopgave) en voor de lokale economie (o.a. wijkeconomie) en regionale economie en werkgelegenheid (extra manuren werk voor aannemers, installateurs etc.). Den Haag kent een flink aantal wijken waarvoor een dergelijke aanpak het toekomstperspectief aanmerkelijk zou verbeteren. Een dergelijke City Deal leent zich echter het beste voor een grootschalige aanpak met de G4 of meer steden en voor samenwerking met bijvoorbeeld beleggers, de Nederlandse Investerings Instelling (NII) en bedrijven/consortia op het gebied van energie en verduurzaming.

Utrecht

Utrecht is de snelst groeiende regio van Nederland. De stad groeit van 300.000 naar 400.000 inwoners in enkele decennia en de stadsregio naar 1 miljoen bewoners. Dit vergt een systeemsprong van de stad en zijn omgeving. Zo heeft de regio te maken met Chinese groeicijfers in het Openbaar Vervoer. Het fietsverkeer in Utrecht groeit met 4% per jaar. Utrecht is de meest competitieve regio van Europa en tegelijk een intieme, 'walkable' city. Utrecht investeert langs drie strategische lijnen in zijn hoge kwaliteit van leven en concurrentiekracht terwijl de stad een systeemsprong maakt:

- Gezonde Mensen
Doorontwikkeling en (inter)nationale positionering en van regio Utrecht als verbindende schakel, vestigingsplaats en proeftuin voor het mondiaal onderscheidende en intersectorale 'Health' cluster (branche-organisaties, kennisinstututen, zorginstellingen, diergeneeskunde, (para)medische sector, life sciences, gedragswetenschappen, geowetenschappen, KNMI, RIVM, TNO, Deltares, Europees Instituut Zelfmanagement, Startersklimaat op Healthy etc.). Met als focuspunt het Utrecht Science park. Rondom Life Science en instituten als het Hubrecht Instituut (recent door het Ministerie van Economische Zaken tot Icoon 2014 is uitgeroepen) ontwikkelt zich een community van startende en groeiende bedrijven. De ca. 1 miljard aan investeringen waaronder maximacentrum en rivm op het Utrecht Science Park maken dat we een unieke kans hebben om het Utrechtse cluster internationaal te positioneren. Investerings in Kenniscentrum Healthy Urban Living, European Center for Selfmanagement en in allianties met Eindhoven, Wageningen e.a.

City Deals:

- Utrecht als Health Hub van Nederland, Internationaal onderscheidende propositie Utrecht
 - Preventie en doorontwikkeling Gezonde Wijken programma
 - Experimenteerruimte en stimulering Rijk van partners op het terrein van armoedebestrijding, zelfmanagement in de wijk, flexibel huren
- Gezonde leefomgeving
Gebiedsontwikkeling en uitrol 21^e eeuwse fysieke, digitale en energie infrastructuur (ontsluiting, OV, last en first mile, slimme energienetten etc. Utrecht naast weg ook ict knooppunt van Nederland). Juist in een sterk groeiende stad als Utrecht is er de mogelijkheid om investeringen te benutten als vliegwiel voor versterking van de kwaliteit van leven. Dat vraagt een houding om af te wijken van traditionele 'volume'- investeringen. Utrecht investeert al jaren in fietsvoorzieningen, duurzame energieopwekking, groene ruimte en het slim benutten van infrastructuur, grondstoffen en afval. Hiermee zetten we een standaard in ruimtelijke ontwikkeling. Utrecht wil met partners investeren in een grootstedelijke infrastructuur en openbare ruimte die bijdragen aan de kwaliteit van leven, die zuinig omgaan met schaarse grondstoffen en die ontmoetingen uitlokken.

City Deals:

- 50.000 woningen Nul-op-de-meter in regio
- Opschaling van de regionale proeftuinen op nieuwe vormen van energievoorziening: Smart Grids (Electric- hub), elektrisch vervoer, slimme laadinfrastructuur.
- Healthy Urban Boost: het benutten van verschillende regionale gebiedsontwikkelingen zoals de doorontwikkeling van de westzijde van het centrum (samen met London Olympic Park icoon in EU op gezonde

stedelijke ontwikkeling) en het grootste station van Nederland om een gezond klimaat te realiseren en tegelijk tot diensteninnovatie en productontwikkeling te komen op gezonde verstedelijking?

- Last en First mile: betere binnenstedelijke/ regionale verbindingen en multimodale vervoersoplossingen. Betere aansluiting op hoofdinfrastructuur.
- Gezonde Verstand
Utrecht is de onderwijs, educatie en participatiestad van Nederland en wil vanuit daar zijn verantwoordelijkheid nemen. De Utrechtse regio kenmerkt zich ook door een gezonde, actieve bevolking. Dat willen we uitbouwen.

City Deals:

- Onderwijs- arbeidsmarkt aansluiting:
 - Opleiden voor competenties en beroepen van de toekomst, gelinkt aan regionale Human Capital Agenda Economic Board Utrecht (groen, gezond, slim)
 - Nieuwe (regionale) curricula voor aansluiting onderwijs-arbeidsmarktmark, specifiek op terrein van gezondheid en technologische dienstenontwikkeling
 - Uitbouwen opleidingsstructuur internationale speerpunten kenniscluster (o.a. one health en stamcelonderzoek, oncologie?)
 - Mismatch arbeidsmarkt op techniek/ ICT aanpakken.
- Utrecht als centrum van Sociaal Ondernemerschap (Social Impact Factory, Social Impact Bonds)